

Theo Stevers

(1923–2013)

Op 17 februari jongstleden overleed professor Th.A. Stevers op de leeftijd van 89 jaar; hij was een icoon van de Tilburgse economische faculteit en nestor van de economie van de publieke sector in ons land. Hij studeerde aanvankelijk theologie, maar zwaaide later om naar de economie. Na zijn afstuderen werkte hij geruime tijd bij het CPB, laatstelijk als hoofd van de monetaire sector. Gaandeweg verschoof zijn werkplek naar Tilburg, eerst als buitengewoon hoogleraar, en vanaf 1965 als gewoon hoogleraar openbare financiën. In die leeropdracht betrof hij alles wat maar relevant was, want hij wist de economische aspecten van zijn onderwerp steeds weer in politicologisch, bestuurskundig, psychologisch en historisch perspectief te plaatsen. Dat bleek al in zijn diepgravende monografie *De Rekenkamer* (1979), waaraan tien jaar van grondig en origineel onderzoek vanaf de middeleeuwen ten grondslag ligt, en waarin alle denkbare dimensies worden geanalyseerd en vergeleken met ontwikkelingen elders. Een bestuurskundige schatkamer.

Daarnaast zullen mij altijd drie voorbeelden van zijn rijke gedachtegoed bijblijven: zijn visie op de macro-economie, begrotingsnormen, en besluitvorming. Als macro-econoom waarschuwde hij dat de destijds grote nadruk op keynesiaanse bestedingseffecten ten koste kan gaan van wat hij het ‘programma-effect’ noemde: de allocatieve en verdelingsaspecten van de overheidsuitgaven. Politici hebben nu eenmaal meer belangstelling voor de inkomenseffecten van publieke interventies dan voor de substitutie-effecten. Niettemin kunnen begrotingsnormen een dam opwerpen tegen ongewenste gedragsreacties, of – bescheidener, zegt hij – programma-effecten minder in de war sturen. In zijn laatste boek, *De begrotingsnorm van het Rijk* (KNAW 1993), komt alles nog een keer langs: de verdringings-effecten van schuldfinanciering, de gebrekkige afweging van prioriteiten, en de risico’s van verlies van kredietwaardigheid. Ook hier weer een historisch perspectief en een grondige verkenning van wat er allemaal bij zo’n norm komt kijken. Daarbij laat hij zien hoe begrotingsnormen meebewegen met paradigmawendingen, en steeds weer benadrukt hij hun politieke karakter.

In zijn afscheidscollege *Van Spelers en Scholasten* (1989) had hij al de vloer aangeveegd met de gedachte dat “de gewenste begrotingsnorm primair een technisch-economisch probleem zou zijn”, en zich alleen en uitsluitend vanuit de theorie zou laten specificeren. Een norm die niet aanslaat en waar geen draagvlak voor is, is steriel, betoogt hij; zij vervult geen democratische

functie. Het lijkt wel of hij de Europese begrotingsnorm uit het toen nog af te sluiten Stabiliteits- en Groeipact daar al op het netvlies had. Hij ontleedt ook de kip-en-ei-vraag door erop te wijzen dat begrotingsnormen wel kaderstellend zijn voor het overheidsprogramma, maar anderzijds onder druk staan van micro-economische ambities.

Daarmee ben ik bij zijn visie op besluitvorming. Hij heeft niets met de formele *public choice*-theorie van Arrow cum suis. Te mechanisch, en meer iets voor (mathematische) spelers en (modelblinde) scholasten. Hoe het wél zit, had hij al uitgelegd in *Maandschrift*

Economie (1967), waar hij het onderscheid introduceert tussen regulerende en uiteindelijke motivaties. Uiteindelijke motivaties zijn zo pluriform dat ze zich niet eenduidig laten aggregeren, categorieën actoren laten zich niet straffeloos motivatiepatronen toedichten: politici worden niet uitsluitend bewogen door egoïsme of zelfopoffering (doorstrepen wat niet verlangd wordt); ambtenaren willen niet alleen maar meer bureaucratie of minder soesa, en ga zo maar door. Aan de uiteindelijke motivatie gaat een regulerende motivatie vooraf: het streven naar invloed of macht om daarmee iets – wat dan ook – te doen wat men wil. Een fascinerende aanpak, waarmee hij zich – decennia *avant la lettre* – ontpopt als gedragseconoom.

Stevens heeft altijd veel waardering genoten, als een levendige geest en een groot vakman. Ik noem slechts zijn benoeming, in 1984, tot lid van de KNAW, en de vriendenbundel *Openbare Financiën in Drievoud*, bij zijn emeritaat in 1989. Daarin beschrijft Douben hem als een analyticus die abstraherend en afstandelijk met zijn werkelijkheid omgaat, maar ook als een gedreven persoonlijkheid die uiteindelijk niet voldoende heeft aan een monodisciplinaire benadering van de wereld om hem heen.

Ook bij een breder publiek verwierf hij zich groot gezag, met zijn jaarlijkse bespreking van de Miljoenennota die Den Haag met angst en beven tegemoet zag en steeds weer richtinggevend bleek in de maatschappelijke discussie. Gelukkig heeft hij die gebundeld, als *Na Prinsjesdag in de Volkskrant* (1979). In zijn voorwoord typeert hij zichzelf: “Herpublicatie vraagt wel om enige verantwoording. Mijn voornaamste beweegreden is een bijdrage te leveren om ongelijk te krijgen. Waarom? Dat laat ik aan de beoordeling van de lezer over.” Dank, Theo, deze lezer heeft altijd van je genoten.

DIK WOLFSON

Emeritus hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam